

Wagner Sarolta:

WÁGNER LÁSZLÓ ÉPÍTÉSZ KATONAI ÉPÜLETTERVEI

ÖSSZEFOGLALÓ: A szerző¹ 2017 őszétől 2018 elejéig kutatásokat végezett a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltárában² a kecskeméti (9. sz.) és a szolnoki (10. sz.) honvédkórházról. A két, katonai célokat szolgáló épületet eddig a típustervek közé sorolták,³ ezért tervezőjük neve felépítésük óta ismeretlen volt. A szolnoki honvédkórházat már lebontották, így azt személyesen nem tudta megvizsgálni, de kecskeméti látogatásakor egy igen szép arányú, egyedi tervezésű épületet ismert meg, s ez inspirálta arra, hogy édesapja visszaemlékezései alapján ezt a kórházat is az eddig ismert tervei közé sorolja. Wágner László másik katonai épületterve, a II. Rákóczi Ferenc Katonai Középiskola mátyásföldi épületkomplexuma a kórházak tervezése után készült.

KULCSSZAVAK: Wágner László, 9. sz. Honvédkórház (Kecskemét), 10. sz. Honvédkórház (Szolnok), II. Rákóczi Ferenc Katonai Középiskola (Mátyásföld), szocialista realista építészeti, modernizmus

Az 1950-es évek magyarországi honvédségi beruházásai során megépített kórházak, iskolák épületei tanúsítják, hogy az építőművészek a szocialista realista (közkezdvelt nevén „szocreál”) építészeti stílus keretei között is megpróbálták egyedi terveket készíteni.

WÁGNER LÁSZLÓ MUNKÁSSÁGA A SZOCIALISTA REALISTA ÉPÍTÉSZET FÉNYKORÁBAN

A nagy társadalmi és politikai változások mindenkor az építészeti átalakulását idézték elő. A 20. század két európai totalitárius rendszere, a kommunizmus és a fasizmus az építészeten a monumentálist kedvelte, s a modern építészettel szemben álló historizmust követte. A Szovjetunióban több mint két évtizedig uralkodtak a „szocreál” építészeti kötöttségei, míg Magyarországon mindez a szovjet érdekszférába tartozó szocialista rendszerben csak alig néhány évre (1949–1956) korlátozódott.

A szocialista realizmus története 1932-ben kezdődött, amikor a leningrádi Állami Orosz Múzeumban megrendezett nagyszabású kiállításon a modern ihletettségu és avantgárd képek mellett a szocialista realista jelképeket, munkásokat, modern, új építésű városokat,

¹ A szerző faszo brász-restaurátor művész, Wágner László Ybl-díjas építész mérnök, műgyetemi tanár lánya.

² Különösen: A Magyar Népköztársaság elhelyezési és építési szolgálat szervezésének története (I tsz. n.), 1951. évi jegyzék: Az MN. Magyar Néphadsereg titkosított és nyílt iratai (MN 1951/T/262ö.e.).

³ Például Remes Péter – Grósz Andor – Szabó József: A magyar repülő- és űrorvostan története. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013, 266.; Máté József et al.: A Magyar Néphadsereg beruházási-építési tevékenységének története, 1945–1954. Kézirat, Honvédelmi Minisztérium Magyar Néphadsereg Beruházási és Fenntartási Főnökség Tudományos Tanácsa, 1986, 8. – Ennek azonban ellentmond a tanulmány 10. oldalán lévő leírás: „Nem készült t ípus terv és továbbra is egyedi tervezés alapján készültek a rádió felderítők, az ejtőernyősök, a vegyivédelmi k laktanyái, az iskolák, a repülőterek magassági épületei, az egészségügyi intézetek, szertárak és más szervek, intézetek épületei, továbbá a vízellátás épületei, valamint a szennyvíz kezelés-tisztító épületei.”

gépeket, gyárakat, traktorosokat ábrázoló műalkotások is helyet kaptak. A szocialista realista művészet nagyszabású, impozáns műalkotásokban gondolkodott: az emberi testet felnagyítva ábrázolta, akinek tekintete a távolba mered – a műveket a személytelen embertípus példaképeként állították ki. A szocialista realizmus az avantgárd művészet tagadása mellett a szovjet kommunista párt által hirdetett eszméket is támogatta.

1932-től Sztálin rendelettel nyilvánította dekadensnek az avantgárdot, és megerősítette, hogy csak a szocialista realista művészet az elfogadott – így ez vált az államilag támogatott stílusirányzattá. Az avantgárd alkotásokat évtizedekig raktárakba helyezték, de így legalább sikerült megóvni őket a megsemmisüléstől.

1950 után Magyarországon is háttérbe szorult az addig uralkodó modernizmus, s az 1951. április 17-i „nagy építészeti vitát” követően a klasszicista stílus hagyományaira épülő „szocreál” stílus lett a meghatározó, amelyben a szovjet példa, az „új építészeti” követését szorgalmazták, szellemének fontosságát, követelményeit fogalmazták meg.⁴ Az egyszerű, gyors megoldások eleve dominánssá tették a „szocreál” építészeti.

A „szocreál” épületeket az előző század klasszicizáló épületeihez hasonlóan magas tetővel, valamint párkányokkal, homlokzati pillérekkel ruházták fel. Az akkor alkotó építészgeneráció elfogadta ugyan a kötelező szocialista realista értékrendet, de mérsékelten interpretálta, s inkább együtt használta a szocialista realizmus jegyeit a modern építészeti elveivel, amennyiben mód és lehetőség nyílt rá.

Egy 1948-ban, Magyarországon megjelent kiadvány szerint⁵ az építészeti alkotásokból nem hiányozhat a monumentalitás, amely az országot építő dolgozók dicsőségét hirdeti. Azok a magyar építészek, akik az 1930–1940-es években folytatták tanulmányaikat, és belső indíttatás szerint a klasszicizmus helyett a modernizmus puritánságát képviselték, *„mégis olyan kifejező formavilággal igyekeztek feloldani a szocreál homlokzatokat, mint a népi építészet több százados múltjának, tradíciójának felhasználása, továbbfejlesztése, nem pedig az előző kultúrák leradírozása”*.⁶

A „szocreál” túlméretezett, erőltetetten monumentalista időszaka a városépítészeti tervezés területén az „új szocialista városok, városrészek” létrehozását indította el. A túlzott fejlesztések azonban számos ellentmondást hordoztak magukban, amelyekről sokat cikkeztek az építészeti lapokban, a nagy költségvetéssel létrehozott infrastruktúra kiépítése a városokon kívül azt eredményezte, hogy a költségek csökkentésének szükségességéről is írjanak, de valószínűleg a gazdasági okok is azt követelték, hogy az 1951 és 1956 között meghirdetett „szocreál” kikényszerített ideológiája 1956 után háttérbe szorult.

Ez az építőművészeti közeg meghatározta tehát a kifejezési formákat, amelyben elsősorban az állami megrendelések determinálták azt az utat, ahol a korszak építészeti haladhattak.

Ebben a világban próbálta Wágner László építésmérnök a klasszikus értékrend és formavilág nemes arányviszonyait érvényre juttatni az építészetben.

⁴ Gyarmati György – Püski Levente – Barta Róbert: Magyarország a XX. században, III. Babits Kiadó, Szekszárd, 1996–2000. <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/433.html> (Letöltés időpontja: 2018. 11. 30.)

⁵ Major Máté: Az új építészet elméleti kérdései – Szocialista realizmus az építészetben. Új Építészet Köre, Budapest, 1948.

⁶ Perényi Imre: Építészetünk útja – A szocreál építészeiről. Szabad Nép, 1949. november 13.; Perényi Imre: A tervezőmunka fogyatékosai. Építés-Építészet – Az építőművészet, tudomány és gyakorlat lapja, II. évf. 1950/9–10., 568.

Az egri születésű Wágner László (1911–1987) 1935-ben végezte el a budapesti József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem⁷ építészmérnöki szakát. 1934–1936 között gyakorló építészként dolgozott az egyetemen, 1943–1944 között Kotsis Endre, majd 1946–1948 között Weichinger Károly mellett volt tanársegéd. 1944–1946 között a kitelepített Műegyetemmel együtt Németországba, majd Dániába került. Az egyetemen a korszak legkiválóbb tanárai mellett sajátította el az építészet alapjait. Tanárai között volt dr. Kotsis Iván, Csányi Károly, Walder Gyula, dr. Hült Dezső, dr. Barta József, Sándy Gyula, dr. Mihalich Győző, dr. Csonka Pál, dr. Pattantyús Ábrahám, Warga László és Warga József.

1. kép Wágner László

Forrás: a szerző archívuma

Az 1948 májusában, a kormányrendelet alapján megalakult első állami tervezőirodában, az Állami Építéstudományi Tervező Intézetben (ÁÉTI) kezdte pályafutását. (Itt készítették el a Szent László Járványkórház tervpályázatát Ivánka Andrással, amely végül az 5. helyen végzett.)

Az intézetből 1949-ben kivált a Magasépítési Tervező Intézet (MATI), s Wágner László is itt folytatta munkáját.

Az 1949. szeptember 2-i Népgazdasági Tanács határozata alapján négy állami épülettervező nemzeti vállalatot hoztak létre: a Honvédelmi Épülettervező Irodát, a Lakóépülettervező Irodát, a Mezőgazdasági Épülettervező Irodát és a Középülettervező Irodát (KÖZTI).⁸ Wágner László itt, a KÖZTI-ben dolgozott 1948–1953 között, először az intézmény Madách téri irodájában, a II. csoportban, majd a Kecskeméti utca 10–12. számú épületben.

A KÖZTI-ben különböző tervezési profilok jöttek létre: műemléki helyreállítást végeztek, közoktatási intézményeket, ipari épületeket, oktatási épületeket, kórházakat és honvédelmi létesítményeket terveztek. Az építészek elsősorban arra törekedtek, hogy a megrendelő kéréseit a legmesszebbmenőkig megvalósítsák.

KÓRHÁZTERVEZÉS KLASSZICIZÁLÓ „SZOCREÁL” STÍLUSBAN

A Honvédelmi Épülettervező Iroda (1950-től Általános Épülettervező Intézet) elsősorban katonai objektumokat, laktanyákat tervezett, illetve újított fel, de munkáinak nagy részét a titkosított, úgynevezett „testületi munkák” tették ki.⁹ Honvédelmi beruházásokat tervezni, irányítani bizalmi feladatnak és egyben szakmai gyakorlatnak számított, s nagy felkészültséget

⁷ A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (Műegyetem) jogelődje.

⁸ Mihálffy Gábor: Az ÁÉTV története. In: Jenei Lajos (szerk.): A magyar tervezőirodák története. Építésügyi Tájékoztatói Központ Kft., Budapest, 2001.

⁹ Máté József et al.: i. m. 13.

igényelt. Mégis, ezt az időszakot csak részben említik az építészek pályafutásuk ismertetése során. Édesapám azonban szívesen gondolt vissza a kezdeti feladataira a KÖZTI-nél, ahol ő is kapott honvédségi objektumok tervezésére irányuló feladatot, s meghatározó élménye volt a három, katonaság részére tervezett épülete.

1949–1950-ben, a szovjet–magyar kapcsolatokból eredendően megkezdte tevékenységét Magyarországon B. V. Petrovszkij érsebész professzor és J. I. Verhovszkij orvos ezredes, aki támogatta a honvéd csapat-egészségügyi szolgálat korszerűsítését és új honvédkórházak létesítését. A hadsereg fejlesztése során a meglévő épületek helyreállítása mellett új kórházak építése vált indokolttá. Ekkor készültek el a budapesti, győri, kecskeméti, szolnoki, miskolci kórházak és azok alapvető (sebészeti, belgyógyászati, fül-orr-gégészeti, bőrgyógyászati, fertőző beteg) osztályai.

1949-ben, még a MATI-ban indult meg a kórházfejlesztési program keretében a győri, a kecskeméti és a szolnoki honvédkórház tervezése. Az eredeti tervek szerint Budapesten 500 ágyas kórház épült volna, ám ehelyett két vidéki városban, Kecskeméten és Szolnokon egyenként 250 ágyas kórházak építésére tettek javaslatot.¹⁰ A Középület Beruházó Vállalat a HM-nek felterjesztett 1951-es, beruházási-építési munkákról szóló helyzetjelentésében¹¹ már három új kórház felépítését kezdeményezte. A tervekkel a KÖZTI-t bízták meg, azon belül is a II. csoport mérnökeit. Az épületek területi kijelölése a Városi Tanáccsal való egyeztetés után, 1951 júniusában kezdődött meg. Győrben a Magyar utca melletti héthektárnyi területet jelölték ki; Szolnokon a Zagyvától keletre, a Vöröscsillag út mellett, a városi kertészet és a tüdőkörház közötti területet (Városmajor út); Kecskeméten a Nyíri út felől, az Ady Endre út lezárásaképpen, arra derékszögben nyert elhelyezést a kórházépület.

A kecskeméti 9. sz. Honvédkórház (ma Repülőorvosi-, Alkalmasságvizsgálati és Kutató Intézet, Balaton utca 17., a továbbiakban: Repülőkörház) és a szolnoki 10. sz. Honvédkórház munkálatai Wágner László tervei mentén és vezetésével folytak klasszicizáló „szocreál” stílusban, a győri 8. sz. Honvédkórházat Kiss L. László tervezte szocialista realista stílusban. A Hadtörténelmi Levéltár jegyzőkönyveiben Wágner László neve a két kórház feljegyzéseiben is megtalálható.¹²

A tervek szerint az épületek felépítését 1952. április 30-ig be kellett volna fejezni. Ezzel szemben a győri Honvédkórház 1952 augusztusában, a szolnoki 1952 októberében kezdte meg működését, a kecskeméti kórház felavatása pedig 1953. március 9-én történt.

A Kecskeméten és Szolnokon tervezett kórházépületek hasonló kiállásúak, de egyedi tervezésűek. Bár a homlokzatukon kis változtatások figyelhetők meg – tervezésük siettetése végett alakult így –, nem lehet besorolni a sorozattervek, títustervek közé. Egyedi térhatásuk és a bejárat felőli homlokzatuk impozáns megjelenése figyelemfelkeltő, s a „szocreál” épületek múlt századi, klasszicizáló stílusának harmonikus jegyeit viselik magukon.

A klasszicizáló stílus, amely történeti formák ismétlése folytán jött létre, egyszerűsége, kiegyensúlyozottságra törekedett, és eleganciát valósított meg az épület homlokzatán és tömegük kialakításában. A „szocreál” épületek a klasszicizmus építészetéből merítették szerkezeti felépítésüket: homlokzatukon nagy szerepet kapott a szimmetria, amely a középrizalítot emelte ki.

A középrizalít – az épület homlokzati síkjából kiemelkedő rész – rendszerint a teljes épület magasságában záródik, mint a szolnoki kórházépületen. A kecskeméti Repülőkörház esetében

¹⁰ Uo. 15. (3. sz. melléklet.)

¹¹ Uo. 34. (6. sz. melléklet, 4.)

¹² MN 1951/T/251 öe. Kisajátítási ügyek, 810.

azonban a középrizalit nem éri el a tető vonalát: egy ablaksorral alacsonyabbra tervezték, helyet hagyva a timpanonnak. Hangsúlyos, kiugró zárópárkányzat tagolja a homlokzatot, de ezzel is élénkíti az épület optikai hatását. A párkányzat teljes hosszában nyolc vastkos oszlopra támaszkodik, nem nagy, nehogy nagy árnyékot vessen. A mélység dinamikája a felületből csak kismértékben lép ki: az oszlopsor a reneszánsz egyik legfontosabb eleme volt, a modern építészet kezdetéig használták. A klasszicista homlokzat összhatásánál nem maradhat el a földszinti övpárkány, a kváder hatású lábazati rész, amely az épületen végig körbefut, magában foglalva az öt, boltíves bejárati ajtót. A téglalap formájú ablakok szintenként eltérő méretben, de egyenletes ritmusban követik egymást, kereteik mérsékelten plasztikusak. Az épület monumentális tömbje T alaprajzú madártávlatból. A bejárat hangsúlyozására több lépcsősor vezet felfelé, amely a teret tágítja az íves, kiszélesedő út által.

2. kép A kecskeméti Repülőkórház napjainkban

Forrás: a szerző archívuma

A szolnoki honvédkórház a leírások szerint hatalmas, kastélyszerű épület volt.¹³ (A kórház nevét a helyiek orosz kórházként ismerték, mert 1956 után az orosz hadsereg használta, egészen 1990-ig.) Felkerestem a szolnoki önkormányzatot, hogy tájékoztatást kapjak a honvédkórház elbontásának körülményeiről. Elmondásuk szerint az ADU Építész Iroda 1997-ben összeállított hasznosíthatósági vizsgálata a hatalmas épületet rossz állapotúnak, leromlottnak minősítette. Berendezéseit az orosz hadsereg teljesen kiürítette, a megmaradt épületgépészeti hálózat nagy része tönkrement. Így bármilyen átalakítást készíthettek volna, az ahhoz rendelkezésre álló forráshiány miatt nem tudták az állagmegóvását biztosítani.

A továbbiakban a katonai kórház épületének hasznosítására több terv is készült. Ezek közt szerepelt egyetemi épületként való átalakítása is, ám végül a privát szférában lelték meg az épület „hasznosítását”: az OTP 1999–2000 közötti ingatlanfejlesztési és -hasznosítási pályázatában eladta az épületet a legjobb ajánlatot adó részére, a helyére pedig lakóparkot építettek. Így az 1950–1954 között épült kórház épületét lebontották. Az épület lebontása a zöldmezős és barnamezős beruházások elve mentén, a katonai objektumok kármentesítése és funkcióváltása céljából valósult meg.¹⁴

¹³ Az oroszok a kertben voltak. http://www.blogszolnok.hu/1xvolt_az_oroszok_a_kertben_voltak (Letöltés időpontja: 2018. 11. 20.)

¹⁴ Kádár Krisztina: Felhagyott szovjet katonai objektumok hasznosítása Szolnokon. Szolnoki Tudományos Közlemények, XII., 2008, 11–12.

A MÁTYÁSFÖLDI II. RÁKÓCZI FERENC KATONAI KÖZÉPISKOLA

A II. Rákóczi Ferenc Katonai Középiskola létesítéséről a Honvédelmi Tanács döntött 1953. június 8-án, az Országos Tervhivatal elnökével és az Építésügyi Minisztériummal közösen. Az iskola megalakulására 1953. szeptember 21-én, Esztergomban került sor. Az első tanévet (1954. szeptember végéig) még az esztergomi Bazilika melletti nagyszemináriumi épületben tartották. Ez az épület Hild József tervei alapján eredetileg papnevelő intézetnek készült, ám 1948-ban államosították.

Az 1954-es tanévet már Mátyásföldön kezdték meg a tanulók, miután az év szeptemberében befejeződött az építkezés, és beköltözhetett az iskola az új épületbe.¹⁵ A számunkra szinte elképzelhetetlen méretű óriási területen, számos épületben kialakított iskola 800 diák tanítását tette lehetővé. Két állománytáblát adtak ki, az egyiket Farkas Mihály hadseregtagbornok, a másikat Bata István altábornagy hagyta jóvá.

„1953 nyarán a párt és minisztertanács egy speciális, bentlakásos katonai középiskoláról döntött, ahol művelt és sokoldalúan képzett ifjakat akartak kinevelni. Lényegében reálgimnáziumi tanmenetet követtek, de itt lőni, vívni, lovagolni, autót vezetni, síelni, úszni, vitorlázni, kerékpározni is megtanultak. Két nyelvet tanultak, az egyik természetesen az orosz volt, amelyet jól beszéltek” – írja Féderer Ágnes.¹⁶

„Az iskola olyan meghatározó értékrendet és személyiségfejlődést adott növendékeinek, hogy közülük sokan az elmúlt évtizedek során a Magyar Néphadsereg, majd Magyar Honvédség kiváló képességű tisztjei, meghatározó katonai vezetői, jó néhányan pedig magas rangú parancsnokai, tábornokai lettek” – olvasható Hárai Tibor¹⁷ könyvajánlásában.

1956-ban az iskola szovjet fennhatóság alá került, s csak 1957 januárjában szerveződött újjá. 1958. február 17-én a Honvédelmi Minisztérium Katona Tanácsa az iskola megszüntetése mellett döntött, s ezt követően a Hűvösvölgyben épült régi hadapródiskolába irányították át az osztályokat.

A II. Rákóczi Ferenc Katonai Középiskola mátyásföldi épületét 1952-ben kezdték el tervezni és 1954-ben fejezték be. Tervezőjük Wágner László és Fodor László volt. Az épület-együttes három különálló épületből áll, s 33 hektáros park veszi körül, a neve Erzsébet-liget. A főépület (Diósy Lajos utca 22–24.) jellegzetes szocreál klasszicizáló jellegű építmény, amelynek épülettömege szimmetrikus kompozíciót alkot, s már méreténél fogva is monumentális: az utca felé 315 méter hosszú homlokzattal fordul, a két vége közötti távolság a középfolyosón mérve 456 méter. Jelenleg a Budapesti Gazdasági Egyetem Külkereskedelmi Kara működik benne. A második épületben ma az Erzsébetligeti Színház található, amely az iskola sportcsarnokának készült, ahogy az épület hátsó, külső falán elhelyezett, sporteszközöket ábrázoló domborművek is bizonyítják. Tervezői Mészáros Gyula és Wágner László voltak. A harmadik épület, a Tiszti Kaszinó névre keresztelt ebédlőépület tervét szintén Mészáros Gyula és Wágner László készítette.

Az egykori főépületet szocialista realista stílusba tervezték. A háromszintes épület klasszicizáló stílusú homlokzatát az ablakok ritmusa és méretének változása tagolja, amelyeken a kovácsoltvas korlátok díszítőelemei és a bejárat timpanonos oszlopai oldják a

¹⁵ Az iskola leírását Richter Nándor egykori matematika–fizika szakos tanár visszaemlékezéséből ismerhetjük meg. Radványi Lajos (összeáll.): Rákóczisták 1953–1958 (Tied vagyok, Hazám). MH Budapesti Nyugállományúak Klubja Rákóczista Tagozat, Budapest, 2013, 201–204. (A továbbiakban: Rákóczisták.)

¹⁶ Féderer Ágnes: Egyszer volt iskola. Népszabadság, 64. évf. 2006. június 24., 6.

¹⁷ Rákóczisták: i. m. 9.

hűvös, racionális megjelenést. A legizgalmasabb a főbejáratból nyíló, kör alakú aula dór oszlopokkal díszített belső tere, innen vezetnek két irányba a hosszú folyosók. Az aulában Boda Gábor szobrászművész hat egész alakos kődomborműve látható, amelyek történelmi személyiségeket ábrázolnak. Az emeleti folyosókon 12 dombormű portré látható, amelyek emeletenként tematizálva mutatják be magyar katonai eszményképeket: a 15–17. század, a Rákóczi-szabadságharc és az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc hadvezéreit és hőseit.

3. kép A katonai középiskola főépülete

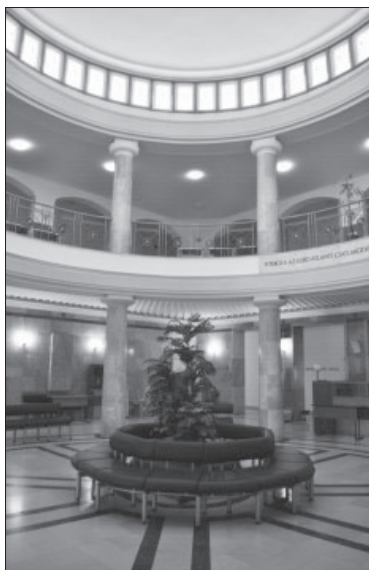
Forrás: a szerző archívuma

A háromemeletes tér megvilágítását a felső emeleti kupola ablakain beszűrődő fény adja. Itt az olasz barokk építészetből vett tervezés példájával, az illuzionisztikus téralakítással találkozunk: *„a fokozatosan csökkenő méretű emeleti szintek megnövelik a tér magasságát, mintha egy áttört falú hengert látnánk, ami a rövidülés miatt szűkebbnek tűnik. Az illúzió elérését a szín és fény „perspektívájával” is meggyőzőbbé tehetjük. Ugyanis a színeknek térértéke is van. Ugyanazon szintartományon belül a tömör, telített szín látszólag közelíti, a világosabb árnyalat pedig távolítja a felületet.*¹⁸ A színezettség tehát letről fölfelé haladva egyre derítettebb (a telített alapszínek fehérrel vannak világosítva), ami alakítja az aula formáját, álperspektíváját. Ezt erősíti még tovább a fény: a földszinten majdnem teljesen sötét van, a világítás tulajdonképpen a kupolában kezdődik, s legintenzívebben az üvegezett ablakokon tör át.

A park egyik legérdekesebb épülete az úgynevezett Tiszti Kaszinó, amely klasszicista kúriákra emlékeztető szocializált stílusban épült. A szovjet tisztek étkezdének és könyvtárnak használták. Az épület alaprajza T formájú, hasonlóan a kecskeméti Repülőkórház épületéhez. Az egyszintes épület az ebédlő felőli oldalon déli tájolású, északi részét vastos, négy-négy dór oszlop hangsúlyozza. Az alapszinttől az épület párkányzatáig nagy méretű ablaksor uralja a külső homlokzat összképét. Jobb oldalon egy kör alakú épületrész bontja meg a T formát.

A harmadik terv, az egykori sportcsarnok jelenleg az Erzsébetligeti Színház otthona. Az egyszintes épület bejárata felőli oldalán ívesen záródó oszlopsor látható. Megjelenésében egyszerű, de mégis barátságos épületnek hat.

¹⁸ Szentkirályi Zoltán: Az építészeti világtörténete. Terc, Budapest, 2004, 267–268.

4. kép *A főépület jellegzetes aulája*

Forrás: a szerző archívuma

5. kép *A hajdanvolt Tiszti Kaszinó*

Forrás: a szerző archívuma

6. kép *Az egykori sportcsarnok*

Forrás: a szerző archívuma

ÉPÍTÉSZET '56 UTÁN

Wágner László 1956-tól az Ipari Épülettervező Vállalat (IPARTERV) tervezője volt. 1968-tól a Művelődésügyi Minisztériumhoz tartozó Beruházó Vállalat (MÚBER) munkatársa lett. 1962-ben kapta meg az Ybl Miklós-díjat, amelyet a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa alapított, s amely az építészeti tevékenységért kapható legrangosabb szakmai kitüntetés volt.

Magyarországon a „szocreál” építészet meghatározó szerepe fellazult 1956 után, és az építészek figyelme az olaszországi építészet modern formáihoz, részletekben is egyedi megoldásai felé fordult. Míg a lakótelepi építkezéseken a német építészet szigorúbb, inkább az arányokat meghatározó szerepét használták fel, addig a középületeken, a homlokzatok anyagában az olasz építészetben használt értékesebb, travertinburkolat terjedt el.

Wágner László már az egyetemi éve alatt is foglalkozott a magas épületek technikai megoldásaival, és leginkább az amerikai építészet teljes üvegfelületének újszerű hatása érdekelt. Tanulmányozta az 1950-ben épült New York-i ENSZ-székházat, a marseilles-i Unité d’Habitation 1947–1952 közt, Le Corbusier tervei alapján épült monumentális, tizenhét emeletes lakóépület-együttesét. Kereste annak lehetőségét, hogy Magyarországon milyen feltételek mellett lehetne toronyépületet tervezni. Erre első lehetősége Dunaújvárosban, a

Dunai Vasmű hengermű-üzemvezetőségi épületének tervezésekor nyílt: 1956–1958 közt Magyarországon először ő próbálta ki a nagy felületen alkalmazott alumínium függönyfal technikai megoldását. De, sajnos, az acélvázastartószerkezet kipróbálására már nem volt lehetősége, mivel a költségek túl magasnak bizonyultak.

Legismertebb munkája az 1963–1976 között Budapesten, a Nagyvárad téren felépült Semmelweis Egyetem Nagyvárad téri Elméleti Tömb huszonnégy emeletes toronyháza volt, amelyet Südi Ernővel és Gerlóczy Gedeonnal közösen terveztek.

Wágner László az általa tervezett épületek arányait – legyen szó akár a klasszicista, monumentális „szocreál” épületek tervezéséről, akár a legmodernebb üvegfelületű épületekről – egyaránt jó érzékkel tudta érvényesíteni.

A szocialista realizmus megítélése az idők során nagy változáson ment keresztül. A társadalom mindig is több szempont szerint vélekedett a letűnt rendszerek tendenciájáról, a stílusváltás után a korábbi alkotásokkal szemben rendszerint becsmérő véleményt alkotott. Napjainkban is ez a szemléletmód az uralkodó, ám mégsem annyira elvetendő a „szocreál” művészet, mint amennyire a köztudatban él, mert az általa képviselt totalitárius építőtevékenység nem – feltétlenül – rontotta a városképet. Az értékvédelem támogatásának egyik fontos célja a régi emlékek megőrzése, és e tekintetben a totalitárius rendszerek hozták létre a legnagyobb alkotásokat, különösen az építészetre vonatkozóan. A politikai hatalom hosszú távon egyébként sem képes úgy megváltoztatni környezetünket, hogy hamis képet mutasson; az azzal ellentétes építészetről lerí, hogy a hatalom nyomása alatt fogant.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Az oroszok a kertben voltak. blogSzolnok.hu, 2010. június 29. http://www.blogszolnok.hu/1xvolt_az_orszok_a_kertben_voltak
- Féderer Ágnes: *Egyszer volt iskola*. Népszabadság, 64. évf. 2006. június 24.
- Gyarmati György – Püski Levente – Barta Róbert: *Magyarország a XX. században*, III. Babits Kiadó, Szekszárd, 1996–2000. <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/433.html>
- Kádár Krisztina: *Felhagyott szovjet katonai objektumok hasznosítása Szolnokon*. Szolnoki Tudományos Közlemények, XII., 2008.
- Major Máté: *Az új építészet elméleti kérdései – Szocialista realizmus az építészetben*. Új Építészet Köre, Budapest, 1948.
- Máté József et al.: *A Magyar Néphadsereg beruházási-építési tevékenységének története 1945–1954*. Kézirat, Honvédelmi Minisztérium Magyar Néphadsereg Beruházási és Fenntartási Főnökség Tudományos Tanácsa, 1986.
- Mihálffy Gábor: *Az ÁÉTV története*. In: Jenei Lajos (szerk.): *A magyar tervezőirodák története*. Építésügyi Tájékoztatási Központ Kft., Budapest, 2001.
- Perényi Imre: *A tervezőmunka fogyatékoságai*. Építés-Építészet – Az építőművészet, tudomány és gyakorlat lapja, II. évf. 1950/9–10.
- Perényi Imre: *Építészetünk útja – A szocreál építészetről*. Szabad Nép, 1949. november 13.
- Radványi Lajos (összeáll.): *Rákócziak 1953–1958 (Tied vagyok, Hazám)*. MH Budapesti Nyugálománnyúk Klubja Rákóczi Tagozat, Budapest, 2013.
- Remes Péter – Grósz Andor – Szabó József: *A magyar repülő- és űrrosvostan története*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013.
- Szentkirályi Zoltán: *Az építészet világtörténete*. Terc, Budapest, 2004.